Stichtsche Boerenadel

Het is voor ons een verheugend teeken, dat naait de bewoners der groote steden, ook die der provincie-stadjes, dorpen en buurten, menschen dus van het platteland, de waarde en de groote beteekenis der genealogie, meer en meer gaan inzien.

Reeds zijn er vele boeren en boerenarbeiders, die de afkomst van hun geslacht nagaan en tevens de herkomst van de door hun gevoerde familie-naam.

Het is zeer opvallend echter, dat bij het verwerken van de gegevens, welke daarvoor noodig zijn, door den buitenman zooveel mogelijk de „dorre" data en feiten vermeden zijn. Stamreeksen, stamboomen en kwartierstaten, zij zijn weliswaar bij het genealogische onderzoek ook van groote waarde, doch zij hebben voor den boer eerst dan pas zin, wanneer zij zijn eigen familie in hun eigen omgeving kunnen doen leven. De genealogie waarmede de plattelander zich dus inlaat, heeft daardoor een zeer sterke binding met de heemkunde gekregen.

De practische waarheid bliikt wel zeer duideliik. wanneer wij eens de namen van de boerderijen in Utrecht, en wel speciaal in het Oost-Utrechtsche heuvelland nader onder de loupe nemen. Zij geven aanleiding tot het constateeren van verschillende interessante bijzonderheden.

Op de allereerste plaats trekken de „laer"-en de aandacht. Zij zijn er in allerlei verscheidenheid:

Abbelaer, Langelaer, Harselaer, Oud Willaer, Donkelaer, Romselaer, Emiclaer, Daatselaar, Prangelaar, Snedelaer, Groot en Klein Korlaer, Sprokelaer, Zeggelaer, Batelaar, Speerlaer, De Rofelaer.

Dan nog :

Kolfschoten, Breeschoten, Nusschoten, Heischoten, Veenschoten, Bitterschoten en Ubbeschotcn.

en tot slot :

Leijenhorst, Havikhorst, Heekenhorst, Dashorst, Schothorst, Schoonhorst, Meyenhorst, Zielhorst, Hoolhorst.

Wij bekijken deze namen eens goed, welke de geschiedenis weerspiegelen van een oersterk boerenvolk : het Stichtsche ! Een geschiedenis, waarvan de dorpen : Barneveld, Hoogland, Maarsbergen, Renswoude, Woudenberg, Hoevelaken, Scherpenzeel en nog enkele anderen, menige „stille" getuige herbergen in de namen van de „horsten" en „laeren", welke alleen in deze streek van ons land gevonden worden.

Als oudste inwoners van het Neder-Sticht worden de Chamaven genoemd, welke tot de Franken behoorden. Eerst toen de Saksische bewoners de dichte wouden en moerassen binnentrokken, kreeg het land grootere beteekenis. Op 7 Juni 777 schreef Karel de Groote aan de deken van de St. Martinuskcrk te Utrecht een

brief, waarin o.a. door hem verklaard werd, dat hij het woud Hengest-schoten, in de gouwe Flehite (wat later het Sticht werd) aan de kerkelijke gemeente ten geschenke gaf. Het woud „Hengest-schoten" : het eerste „schoten"!

Door deze schenking kreeg de Utrechtsche bisschop grooten invloed in deze streek. Dit uitte zich niet alleen door een verdere kerstening der bevolking, doch vooral ook op het gebied der bodemgesteldheid. Kloosters werden gebouwd en omdat het land woest was en welhaast bijbelschledig, legden de religieuzen zich in de eerste plaats toe op de ontginning der onvruchtbare gronden. Zij kapten boomen om, groeven eeuwenoude wortelstronken uit en schepten het veen af, waardoor waardevolle cultuurgrond vrijkwam.

De Utrechtsche bisschop liet van heinde en verre landbouwers naar het Stichtsche heuvelland komen ter kolonisatie van deze streek.

Dekolonisten zouden van alle schatting worden vrijgesteld en onder de bijzondere bescherming van den Bisschop worden genomen. Dit werd bepaald bij een Charte van het jaar 1200. Bisschop *Diedrik en* de kloosterlingen vonden in hun streven steun bij verschillende vermogende geslachten, die in dit gebied groote uitgestrektheden lands bezaten. Volgens de toen geldende wetten hadden deze landeigenaren, de vrijen of edelgeborenenï zooals zij genoemd werden, grooten invloed op de pioniers, die de bosschen en venen ontgonnen. Deze pioniers immers waren allen, lijfeigenen of hofhoorigc lieden, die met hun huisgenooten deel uitmaakten van het land, waarop zij woonden. Zij mochten den grond, waarop zij geboren waren, niet verlaten zonder toestemming van den landheer. Werden de landerijen, waarop zij woonden, verkocht of vergeven, dan werden de ontginningspioniers mede in den verkoop of schenking begrepen.

In de twaalfde eeuw begon hier verandering in te komen. Uit de knechten, hofhoorigen, lijfeigenen of hoe deze luiden nog anders werden genoemd, ontstond de stand van de „huisluiden", dat waren menschen, welke noch behoorden tot de knechten noch tot de landeigenaren of edelgeborenen. De huisluiden welke zich als ontginners het ijverigst en het **kundigst** hadden betoond, kregen de landerijen, welke zij ontgonnen hadden, voor zichzelf en hun kinderen in vruchtgebruik, indien zij jaarlijks een erfelijke rente aan den landheer betaalden.

Vele dezer huisluiden konden door hun arbeid,' bekwaamheid en inzicht, op den duur hun geheele land vrijkoopen, waardoor een „vrije boerenstand" ontstond.

De vrije boeren in het Sticht bouwden zich in den loop der tijden nieuwe boerderijen en woningen. Zij hielden hun eigen bouwstijl aan, het Saksische. hetwelk ook in Drenthe en Overijsel voorkomt. Wanneer een vrije boerenfamilie een nieuwe plaats betrok, werd deze met een klank- en zinvolle naam gedoopt.

De boer bedacht zich een passend voorvoegsel bij zijn „horst", zijn „laer" of zijn „schoten", dan vernoemde bij zijn vrouw, zijn moeder, zijn zoon of dochter, dan schoot hem zijn dorpsnaam of de naam waaronder een elk hem kende, te binnen en moest zijn hoeve „Haselaer', „Zielhorst', „Emiclaer" of „Kolfschoten" heeten.

Wat duidde hij daarmede aan ?

„Horst" wil zeggen: boven het water uitkomende grond. — De beteekenis hiervan wordt o.a. bevestigd in het overbekende volksverhaal over den Bisschop *Ansfried* die in 1006 op den heuvel *Hohorst* — hetgeen heilige berg wil zeggen — een klooster had gesticht, dat aan Maria gewijd was. Ansfried moet een zeer bemind man geweest zijn. Voor hij priester werd was hij getrouwd geweest en had een dochter, die in de jaren, dat hij zijn klooster op den Hohorst bewoonde, abdis was van eenzelfde inrichting in Tholen. Toen haar Vader gestorven was, kwam zij ter begrafenis. Deze ging niet zonder de noodige incidenten voorbij. De geloovigen uit Utrecht, bij wie Ansfried eveneens zeer gezien was, wilden zijn lijk rooven om het in hun stad te begraven. Zij deden dit op slinksche wijze. „Plotseling", zoo wil de volksmond het, „ontstaat aan de eene zijde van den Hohorst brand in een werkplaats. Terwijl de kloosterlingen en geloovigen toesnellen om daaraan een einde te maken, pakken die-van-Utrecht zonder gerucht te maken de baar op en dragen deze naar den stroom. Het bootje kon slechts weinig menschen bevatten, zoodat de meerderheid der lijkenroovers zich al wadende in veiligheid moest stellen."

De geschiedenis heeft een verzoenend verloop, dank zij het ingrijpen van Anfried's dochter, de Abdis uit Tholen, die beide partijen weet te verzoenen, waarna zij onder het zingen van psalmen en gezangen den dooden Godsgezant gezamenlijk in de Utrechtsche Sint Martinuskerk ter ruste leggen.

De heuvel Hohorst, wolk de beteekenis van heilige berg had, een bootje met het lijk van den heiligen bisschop, wadende Utrechtenareu, voorwaar, aanwijzingen genoeg om te kunnen. aannemen, dat de Stichtsche huisluiden en de latere vrije boeren, wanneer zij het over hun „horst" hadden, hiermede hun land bedoelde, welk boven het water uitstak.

Het Utrechtsche heuvelland heeft deze gronden slechts gekend in haar moerassen, die in het midden der zestiende eeuw geheel verveend waren. De boeren bouwden zich daartoe op een „horst" een hoeve, om vandaar uit het moeras te bedwingen en te overwinnen.

De boederijen, welke eindigen op „schoten" zijn van jongere datum. Typisch is echter, dat de gebouwen ongeveer dezelfden bouwstijl hebben.

Het vermoeden bestaat, dat de „schoten" oorspronkelijk pachthoeven waren, welke eigendom waren van dezelfde edelgeborenen, wien ook het zoo bekende woud Henschoten behoorde. Vast staat

dit echter niet, daar het achtervoegsel „schoten" ook in andere deelen van het land veelvuldig voorkomt, b.v. in plaatsnamen als Linschoten, Voorschoten, Schoten, Bunschoten, Winschoten enz., waarin het de beteekenis van omheind, omschoten moet hebben.

En tot slot de „laer"en. Volgens het boek van *Kilian* beteekent „laer": woeste, onbebouwde streek. Dit stemt geheel overeen met de geschiedenis van het Stichtsche heuvelland, dat eens woest en onbebouwd was, doch dank zij het werk en de groote krachtsinspanning, die onze boeren-pioniers zich meer dan zeven eeuwen lang hebben getroost, werd deze streek wel een der vruchtbaarste van Neerlands zandgronden. In een streek, waarin heden nog de traditie zin heeft, en waar de moderne vervlakking, in vergelijking met andere deelen van ons land, weinig ingang vond.

Het mag dan ook geen verwondering wekken, dat vele boerengeslachten, welke uit het Sticht afkomstig zijn, den naam dragen, waarin de drie besproken woorden in verwerkt zijn.

Degenen nu, welke zich bezig houden met familie-onderzoek, heeft dit artikel veel te zeggen, niet alleen dat de familieën, waarvan de namen eindigen op „laer" of „horst"i met vrij groote zekerheid kunnen aannemen, dat zij op de een of andere wijze met de Saksische landpioniers in Oost-Utrecht in verband staan, doch vooral ook, nu zij weten welke beteekenis hun naam heeft en welk verband er bestaat tusschen **Geneologie en** Heemkunde.

Amsterdam, Juni 1946. M. D. KILSDONK Jr.

het Geslacht Rijneveld

Als oudste stamvader van dit geslacht werd door mij gevonden: *Thomas Cornelisz.*, die 28 November 1640 in de N.H. Kerk te Alfen trouwde met *Annetje Dirx dr. Turckenburgh*. Hij was geboren te Bodegraven, zij te Alphen. De familie *Turckenburgh* schijnt wel één der oudste geslachten uit Alphen te zijn, want via het Rechterlijk Archief van Alphen heb ik nog 5 voorouders van haar kunnen identificeeren, allen welgestelde boeren.

Het interessante van het onderzoek betreffende dezen *Thomas Cornelisz.* was echter, dat het zo mooi weergaf het ontstaan van de achternaam *Rijneveld*. In de oudste acten, welke betrekking hebben op hem, wordt hij geregeld genoemd: *Thomas Cornelisz.*, zonder bijvoeging van een achternaam: zo in acten van 13 Januari 1644, 25 Februari 1648 en 4 April 1650 (resp. Weeskamer Alphen no. 4, acte no. 72; Recht. Arch. Alphen A-1-15, fol. 34 vo, 105 t/m 108 en 118). De eerste aanwijzing van de „familienaam-in-wording" vinden we in een acte van 16 September 1650, waarbij hij koopt „omtrent drie morgen lants met potinge ende plantinge daer op